

sekty a nová náboženská hnutí - bezpečnostní hrozba?

Mgr. Bc. Dominika J. ONDRÁČKOVÁ

1. Úvod

Po roce 1989 došlo k mnoha změnám ve společnosti, které zasáhly všechny oblasti, a tím i oblast bezpečnosti. Do té doby totiž byly vnímány především hrozby vojenského charakteru, které postupně začaly být nahrazovány hrozbami nevojenskými. Změny se dotkly i náboženské svobody, která byla zaručena ústavou. To dalo prostor pro svobodný projev a veřejné vystoupení i církvím a novým náboženským hnutím, které do té doby nemohly být veřejně činné. Začalo působit mnoho nových hnutí, proti jejichž působení stát zpočátku nevyvíjel žádné úsilí. Došlo tak k pluralismu náboženské scény, čímž se cítily ohroženy tradiční církve. To potvrdilo i sčítání obyvatel, které ukázalo rapidní úpadek tradičního náboženského života, když institucionalizované církve ztratily mnoho svých členů.

Přesto výzkumy ukazují, že v České republice ubývá „ateistů“ a naopak stoupá počet lidí označujících se za „duchovně žijící“. Tento na první pohled paradox ukazuje, že náboženský život spjatý s tradičními církvemi je nahrazován spiritualitou nových náboženských hnutí (Štampach 2001). To s sebou však nese i jistá rizika. Proto má stát v intencích zaručené náboženské svobody plnit dvojí úlohu: jednak garantovat práva plynoucí ze zaručené náboženské svobody a jednak chránit občany před působením takových náboženských subjektů, které by ohrozovaly veřejnou bezpečnost a pořádek, zdraví, mravnost nebo práva a svobody druhých.¹

Naše pozornost je opětovně přitahována zprávami o nábožensky motivovaném (ovlivněném) násilí, proto spojení náboženství a bezpečnostní hrozby není až tak překvapivé vzhledem k událostem, s nimiž jsme, díky médiím, téměř denně konfrontováni. Extremistické či nezákonné činy konané na boží příkaz, plněním boží vůle, či úsilím o spásu lidstva již nejsou výjimečné a zdaleka nejen v problematických oblastech světa. Náboženští extremisté se

¹ Zákon č.3/ 2002 Sb., O svobodě náboženského vyznání, postavení církví a náboženských společnostech.

mohou vyskytovat i v ČR. To lze sledovat i na několika medializovaných kauzách z poslední doby, jimž je přisuzováno (pseudo)náboženské pozadí.

Přesto se zde nabízí otázka, zda jsou vůbec z hlediska bezpečnosti sekty relevantním fenoménem a pokud ano, jak na ně stát jako na bezpečnostní hrozbu reaguje. Některé medializované kauzy poslední doby totiž ukazují, že je třeba se i těmito fenomény z bezpečnostního hlediska zabývat. Přestože je totiž sektářský fanatismus přičítán především islámu a jeho sektám, tato práce se bude zabývat nebezpečím plynoucím z nových náboženských hnutí² vycházejících z různých tradic a působících na území ČR.

2. Terminologické vymezení

Ústředním termínem bezpečnostní terminologie je samotný termín bezpečnost. Jeho definice jsou velice široké a existuje jich hned několik. Pro tuto práci je zásadní vnitřní bezpečnost, která je vymezena jako stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby ohrožující objekt (stát) svou činností zevnitř a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních vnitřních hrozob efektivně vybaven a ochoten. Mezi typické vnitřní hrozby lze řadit právě extremismus, organizovaný zločin, korupci aj.

Dalšími nevyhnutebnými termíny v rámci bezpečnostní terminologie jsou termíny vystihující bezpečnostní hrozbu a bezpečnostní riziko. V odborné literatuře se nejčastěji setkáme s definováním bezpečnostních hrozeb a rizik tak, že bezpečnostní hrozby jsou objektivní ohrožující jevy a rizika jsou subjektivním vyjádřením. Jsou tedy subjektivním odrazem objektivního fenoménu. Hrozby mohou být jak přírodním (na lidské činnosti nezávislým) jevem (povodně aj.), tak mohou být způsobeny aktérem nadaným vůlí a úmyslem (jedincem, skupinou, organizací aj.) (Volner 2005: 71-72).

Stěžejním termínem - tentokrát religionistické provenience - je termín sekta, který je chápán různě. Nejčastěji se jím míní skupina, kterou lze vystihnout alespoň některou z uvedených charakteristik: může to být náboženská společnost vzniklá ve snaze reformovat nauku či praktiky větší a starší náboženské společnosti (etablované církve). Obvykle přejímá většinu nauky skupiny, avšak má i nové, odlišné ideje. Některé brzy zaniknou, jiné se vyvíjejí

² Přestože je obsahový rozdíl mezi termíny sekta, náboženská společnost, nové náboženské hnutí a církve, jsou tyto termíny v předkládané práci pro zjednodušení používány jako termíny synonymní.

v etablované náboženské společnosti, od kterých se případně odštěpují nové sekty. Jako sekty v tomto smyslu začínala mnohá, dnes etablovaná náboženství včetně křesťanství (dlouho byli považováni za jednu z mnoha židovských sekt). Dále je termín sekta používán pro náboženské společnosti, v nichž převládají tendenze jako autoritářství, uzavřenosť, fanatismus, nesnášenlivost, selekce informací apod. Jako poslední lze uvést společnost, která svým stoupencům škodí, či má násilné, popř. vražedné či sebevražedné tendenze (Václavík 2008).

České právo termín sekta nezná, používá pouze termín církve a náboženské společnosti. Jakékoli další hodnocení nepřipadá z právního hlediska v úvahu. Z kriminologického hlediska je sekta vymezena jako „*náboženské uskupení, které dlouhodobě působí na sebehodnocení jednotlivců tak, že dochází k psychické újmě, která bývá charakterizována ztrátou individuality, sníženým sebevědomým, sníženou schopností žít samostatně bez skupiny a bez jejího vůdce*“ (Chmelík 2003).

Termín „nová náboženská hnutí“ (dále jen NNH) je neutrálnejší než „sekta“. NNH jsou výrazem protestu proti stávajícím náboženským poměrům a svou existencí a svými praktikami jsou pro většinovou společnost výzvou. Vystupují jako alternativa vůči institucionalizovaným náboženstvím a převládající kultuře. NNH nabízejí náboženskou vizi světa a prostředky k dosažení cílů (transcendentální poznání, duchovní osvícení, seberealizace apod.) (Lužný 1997: 21).

Církví je podle tradiční terminologie křesťanská náboženská společnost, a to i když to o sobě přímo v názvu neříká (Jednota bratrská, aj.). Teologicky se mluví o církvi jako souhrnu všech křesťanů. Problém tvoří náboženské společnosti mimo křesťanství, které se samy v názvu označují jako církve (např. Scientologická církev). Naproti tomu je mnohými používáno výrazu církev pro kteroukoli náboženskou společnost, a to i tu, jíž to není milé (židé, aj.). Církev bývá považována za logický protějšek sekty.

Náboženský terorismus vychází z kulturního a historického kontextu a je obvykle motivován vírou, že transcendentní síly schválily a přikázaly použití teroristického násilí. Násilné činy, které jsou vykonány ve jménu víry či boha, budou jejich aktérům odpuštěny a oni budou odměněni v posmrtném životě.

3. Koncept bezpečnosti

Režimní bezpečnost je koncept týkající se schopnosti vlády a jejích institucí vypořádat se s formální odpovědností a také ochránit sama sebe před domácím nepořádkem. Součástí zkoumání nebezpečnosti sekt a NNH je tedy i otázka bezpečnosti. Extremistické náboženské společnosti mohou ohrožovat bezpečnost státu, resp. stabilitu jeho institucí. Jejich slabost či síla bud' ztěžuje, či usnadňuje jednání extremistických náboženských skupin. Stát tak čelí mnoha výzvám. Thomas spojuje sílu státu s institucionální kapacitou, přičemž rozlišuje despotickou a infrastrukturální (efektivita a legitimita státních institucí) formu státní moci. Despotická využívá k působení na společnost sílu, kdežto infrastrukturální státní moc vládne pomocí konsensu. Slabé státy mají problémy právě v jedné formě státní moci. Naproti tomu Buzan vidí státy tvořeny ze tří částí a to fyzického základu, institucionální kapacity a idey státu. Slabé státy mají dle jeho pojetí problém právě s ideou státu (Jackson 2007: 149).

Vnitřní bezpečnost je ohrožena, pokud hrozby pocházejí zevnitř chráněného objektu, v našem případě státu. Neustále však přibývá hrozob, jejichž původci jsou nestátní subjekty (v tomto případě sekty a NNH). Vnitřně slabé státy musí čelit ohrožení především zevnitř. Ve vytváření síly státu jsou podstatné tyto tři dimenze: infrastrukturální kapacita -schopnost státních institucí vyjadřovat politiku, druhou dimenzí je schopnost použít sílu pro prosazení autority, poslední dimenzí je národní identita a sociální koheze - soudržnost, identifikace společnosti s národním státem a akceptace jeho legitimity (Jackson 2007: 150).

Stát však může být ohrožen, i pokud disponuje donucovací mocí (přičemž pro slabé státy je typická slabost institucí a politická nestabilita). Důležitá je schopnost státu k zachování sociální kontroly, zajištění sociálního smíru, udržení stability a soudržnosti, posílení participace, řízení národní ekonomiky aj. (tamtéž: 150).

4. Fenomén sekt

Objevení nových náboženských hnutí v 90. letech vzbudilo obavy z ohrožování jedince, resp. že jsou hrozbou pro společnost. Takové zprávy šířilo a podporovalo i antikultovní hnutí a média. Po postupném usmíření s novými náboženskými skupinami se strach z NNH a sektářského nebezpečí ve společnosti zmenšil. Je však stále zřejmější (a

některé události z poslední doby to potvrzují), že některé extremistické náboženské skupiny ohrožují jedince, a tím i celou společnost. Autoritativní, uzavřené a fundamentalistické směry rozkládají jednotlivce zevnitř, ale i jeho sociální vazby a vztahy. Je proto nutné být vnímavý vůči náboženskému extremismu.

Stát má chránit svobodu, zdraví a život. Avšak na druhé straně se to nemůže stát záminkou ke zpochybňení lidských práv NNH. Jejich rovnost s již etablovanými církvemi musí být zachována. (Štampach 2001). To se týká problematiky ochrany práv, kdy existují dva základní přístupy: jeden bere za nejzákladnější princip ochranu práv menšin (především náboženských), kdežto druhý tato práva omezuje ve prospěch bezpečnosti celé společnosti. Primární otázkou tedy je, do jaké míry zaručit základní lidská práva (zabránit jejich porušování), a to jak ze strany státu, tak i ze strany NNH. Idea náboženské svobody vychází z plurality náboženského života a je zaměřena proti propojení jedné dominantní církve se státní mocí, přičemž je ovlivňována i kulturním kontextem.

Jak již bylo uvedeno, nebezpečnost náboženské skupiny nezáleží pouze na jejím učení či na způsobu života jejích členů. Zcela spotřebuje energii jednotlivce, zbaví ho svobodného rozhodování, popřípadě i majetku a vztahů s jeho nejbližšími. Existují však i skupiny, které jsou schopny své členy (příp. odpadlíky) poškodit i tělesně - těch je však menšina. Největší nebezpečí skýtají skupiny, které se vyznačují velkou závislostí na vůdci a velkou izolovaností členů, tedy těmi oblastmi nebezpečnosti, které jsou nejvíce diskutabilní a nejméně změřitelné a popsatelné. Závislost a izolace se totiž postupně mohou stát natolik extrémní, že umožní i hromadné vraždy či sebevraždy. To je možné za předpokladu, že se skupina (z nějakého důvodu) zradikalizuje natolik, že tento výbuch násilí umožní. Z tohoto faktu je zřejmé, že skupiny s charakteristikami závislosti a izolace jsou potenciálními ohnisky nebezpečí. Avšak vnější pozorovatel tuto radikalizaci skupiny může stěží postřehnout.³ Proto je z důvodu bezpečnosti nutné NNH monitorovat.

5. Vybraná nová náboženská hnutí působící na území ČR

Některé (potenciálně nebezpečné) náboženské skupiny zde budou představeny. Je však nutno předeslat, že z důvodu nedostatku místa jde spíše o stručný výčet, který však

³ Dle [www.sekty.cz](http://www.sekty.cz/texty/netradicni_nabozanstvi/kap2/sektynebezpeci.html) http://www.sekty.cz/texty/netradicni_nabozanstvi/kap2/sektynebezpeci.html

nebyl náhodný a libovolný. Jedná se o skupiny, o jejichž nebezpečnosti (a to v jakémkoliv formě) pro společnost či pro jednotlivce se v minulosti uvažovalo, či se v současné době uvažuje.

5.1. *Svědkové Jehovovi*

Po druhé světové válce se počet Svědků Jehovových pohyboval okolo dvou tisíc. Po roce 1948 jim byla zakázána činnost, byly zatčeny vedoucí osobnosti. Byli potlačeni do ilegality, kde se jejich počet velmi rozrostl. Po roce 1989 jejich počet měl opětovně vzestupnou tendenci, podle sčítání lidu v roce 1991 byl počet členů 14 575 a v 2001 členská základna vzrostla na 23 260 členů, čímž jsou v současnosti čtvrtou nejpočetnější náboženskou skupinou v ČR (největší počet členů žije v Brně) (Přibyl 2004a: 504 – 506).

Za komunismu byli stíháni především proto, že odmítali nastoupit povinnou vojenskou službu, dnes jsou známi spíše odmítáním transfúze krve, a to i tehdy, pokud je bezprostředně ohrožen život. Zákaz transfúze se týká i dětí, a tak se dostávají do konfliktu se zákonem o neposkytnutí lékařské péče. Je ovšem pravda, že v poslední době z tohoto striktního zákazu ustupují.⁴ Pro Svědky Jehovovy je rovněž příznačné očekávání a vypočítávání konce světa (plyne zde nebezpečí, pokud konec nenastane, snažit se ho uspíšit násilným či teroristickým činem). V posledních letech se však zdá, že se soustředí i na jiná téma.

5.2. *Hnutí Grálu*

V Hnutí Grálu se prolínají prvky tradičního křesťanství a ezoterní proudy, vyznávající princip reinkarnace. Poselství grálu je představeno v bibli hnútí, kterou je „Ve světle pravdy“ jejímž autorem je Abd–ru–shin, který ukazuje, jak najít vlastní cestou skutečný smysl bytí. V České republice má Hnutí Grálu okolo 1400 členů. Hnutí Grálu samo sebe nepovažuje ani za církev, ani za sektu a nemá jasné hierarchické uspořádání. To a volný (téměř libovolný) výklad poselství grálu umožňuje vznik stále nových odštěpeneckých hnútí, která si jdou vlastní cestou. Několik těchto náboženských skupin (sekt) je díky svým kontroverzním jednáním mediálně známo. Od všech se však Hnutí Grálu veřejně (jak na svých stránkách, tak

⁴ Více k povolení či odmítnutí krevní transfuze <http://www.krv.info/Text/JMEElderCZ.htm>

i prostřednictvím médií) distancuje a považuje je za nebezpečné sekty, jejichž učení je neslučitelné s učením Hnutí Grálu. Nejznámější jsou tyto tři následující:

a) Kauza Kuřim

Mediálně velmi známá kauza týraní dvou sourozenců jejich vlastní matkou, tetou a dalšími lidmi, v jejichž pozadí je spatřována sekta vedená Josefem Škrlou, která se odštěpila od Hnutí Grálu (Svobodová 2008a). Přestože případ již skončil u soudu, hlavní osoba, které je přičítán zásadní podíl na celém případu, se k soudu nedostavila (J. Škrla), takže kauza (i přes vynesení rozsudku) není dosud uspokojivě vyřešena. Na celém případu totiž zůstává neobjasněno několik zásadních momentů: záhadná postava řídící vše z povzdálí (Doktor), zmanipulovaní lidé jednající násilně proti svým blízkým, zpřetrhané rodinné a sociální vazby (např. s prarodiči) a izolovanost, které by opravdu nasvědčovaly sektářskému pozadí.

b) Kauza týrání seniorek

Další mediálně známý případ se týká týrání několika osob v rámci sekty založené a vedené Adamem.⁵ Ten kolem sebe shromáždil skupinu převážně seniorek, které postupně připravil i o majetek. Některé ženy s ním žily ve společné domácnosti téměř 20 let. Jak některé z nich vypovídají, tak odeplení poslušnosti jeho příkazů bylo trestáno. Policie případ odhalila poté, co jedna z členek sekty odmítla poslouchat a on ji za trest odvezl na psychiatrii, kde se žena svěřila zdravotníkům. Ženy musely otrocky pracovat (na stavbách či ve vinohradu) za nedostatečné jídlo. Několik lidí se k Adamovi dostalo přes jemu přisuzované léčitelské schopnosti. Ve své náboženské činnosti se odvolával k Hnutí Grálu, které s ním veřejně odmítlo spojitost (Svobodová 2008b, 2008c).

c) Skupina kolem Jana D. Dvorského – Imanuelité

Je to relativně malá skupinka lidí, která se utvořila kolem Jana Ditricha Dvorského. Ten se považuje za mesiáše – Parsifa Imanuela. Dvorský po přečtení Poselství Grálu „pochopil“, že je mesiášem, Synem člověka, vyslancem Božím, aj. a napsal vlastní dílo Syn člověka. Začal kolem sebe shromažďovat příznivce, kterým slíbil, že se blíží konec světa a přechod do tisícileté říše ohlásil na rok 1994. Na tento popud jeho příznivci prodávali majetek a odevzdávali mu peníze na zakoupení nových pozemků v Itálii, kde měli očekávat

⁵ Adam zemřel před zahájením soudu 21. 11. 2008

novou říši. Po odevzdání majetku však byli postupně ze sekty vyloučeni a někteří z nich vypovídají, že byli Dvorským nuceni (nabádáni) k sebevraždě (většinou hladovkou).

Přestože se v případu Imanuelitů vyskytlo několik sporných činů (např. nabádání k sebevraždě), nejsou členové stíháni ani za podezřelé finanční machinace, ale „pouze“ na základě § 217 tr. z., se kterým se dostali do konfliktu z důvodu zanedbávání mravní výchovy dětí, když odmítli poslat své děti do školy. Byla zatčena jedna členka, přičemž ostatní Imanuelité demonstrovali na její podporu. Představitel Jan D. Dvorský byl obviněn z ohrožování mravní výchovy mládeže. Celkem bylo stíháno devět lidí (Dvořáček 1998). Případ nebyl dosud vyřešen, neboť vůdce sekty Dvorský a jeho rodina se stáhli do illegality. Skrývají se již od roku 1995, neboť jim stále hrozí dva roky vězení. V poslední době však vystoupili z ústraní, vyšlo najevo, že žijí v Belgii s propadlými doklady a některé děti úplně bez dokladů (např. rodných listů aj.). Živí se prodejem knih, CD a placek přes internet a dále ze sponzorských darů.⁶ Dvorský požádal oba české prezidenty o milost, avšak oba to odmítli.

Dvorského skupina je považována sektuology⁷ za nejvíce nebezpečnou skupinu působící u nás. Dvorský také prostřednictvím svých stránek komentuje důležité události dějící se u nás i ve světě. To učinil i ke kuřimské kauze, kde považuje sestry Mauerovy za oběti a proces s nimi přirovnává k procesu s Miladou Horákovou.

5.3. *Scientologie*

Scientologie je jedním z prvních NNH 20. století a bezesporu patří k nejvíce kontroverzním. Jednak je dehonestována pro náklonnost jejího zakladatele k vědecké fantastice, jednak proto, že se jedná o placenou duchovní péči. Mnohými je považována za nebezpečnou, destruktivní a manipulativní organizaci, která jen předstírá religiozitu za účelem finančního obohacení a zisku politického vlivu. Jádrem scientologické nauky je technika auditingu prováděná auditorem (duchovním poradcem), který zajišťuje kontrolovaný proces sebepoznávání za pomoci e-metru.

⁶ Více viz 13. komnata Mileny Dvorské ze 13. 2. 2008 ČT1, 168 hodin z 25. 1. 2009 ČT1 a web provozovaný Dvorským – www.imanuel.eu

⁷ Tento termín používá plk. Chmelík pro ty, kdo se odborně zabývají sektami (více viz Chmelík 2003)

Scientologie rovněž široce využívá k vlastní prezentaci internet⁸, problematické je však zveřejňování interních scientologických materiálů, poněvadž ne všechny náboženské texty jsou vnímány jako přístupné široké veřejnosti. To vede i ke snaze zamezit zveřejňování takových materiálů na internetu třeba i soudní cestou. Scientologie se vůči zveřejňování a napadání svých tezí na internetu brání právními žalobami za porušování autorských práv (Petřicová 2004: 35–37).

5.4. Vesmírní lidé Sil světla

Mezi řadou náboženských uskupení působících v ČR zaujalo své místo také společenství vyznavačů mimozemských civilizací, řadící se mezi tzv. UFO-kulty. Ty vycházejí z přesvědčení, že lidstvo je pozorováno a kontrolováno technologicky vyspělejšími mimozemskými civilizacemi, které lidstvo buď ohrožují, anebo se snaží lidstvu (resp. části lidstva, která je s nimi v kontaktu) pomoci. Nejvýraznější skupinu tvoří v ČR Vesmírní lidé Sil světla, která se v průběhu 90. let vytvořila kolem Ivo A. Bendy. Vesmírní lidé považují za jeden z nejvýznamnějších nástrojů útlaku média, která jsou mechanismem ovládání a manipulace, poněvadž jsou zcela pod kontrolou Sil temna a podávají nepravdivý obraz. Přesto I. Benda podstupuje riziko negativní reklamy a vyhledává kontakt se žurnalisty, aby tak mohl oslovit co nejširší veřejnost. Jeho mediální vystoupení jsou zařazena mezi informační zdroje Vesmírných lidí. Tím se liší od jiných NNH, která díky konfliktům s médií zvolila raději produkci vlastních informačních materiálů (např. Scientologie).

Řada materiálů Vesmírných lidí obsahuje motiv technologického ovládání. Nedůvěru vůči technologiím a kontrolním mechanismům společnosti prezentují i ve své Petici proti čipové totalitě. Obávají se kybernetické kolonizace lidského těla, která je krokem k budování orwellovské totality a povede ke ztrátě „zbývajících svobod, které lidé nyní mají“.⁹ Obava z technického pokroku pramení z jeho jednostranné orientace na materiální rozvoj omezující duchovní stránku života. Je proto zdůrazňována destruktivnost dopadů moderních technologií na člověka a jeho životní prostředí.

⁸ Česká Scientologie uvedla 20. 1. 2004 do provozu stránky Tiskové kanceláře Scientologické církve v ČR, kterými se snaží reagovat na zájem médií i vědců. Jsou zde k nalezení např. tiskové zprávy, popis Scientologie - „aplikované náboženské filosofie“ nebo činnost dobrovolných duchovních. Mluvčí Scientologie Jiří Voráček ve svém prohlášení ke spuštění stránek uvedl: „*Jsme maximálně otevření široké veřejnosti a je naším zájmem, abychom poskytovali takové informace, které umožňují porozumět tomuto novému náboženství.*“ Dostupné na <http://www.scientologie.cz/tisk> (22. 1. 2004).

⁹ www.vesmirni-lide.cz/

Z jejich strany také již několikrát došlo k porušení autorských práv. Benda argumentuje tím, že majiteli autorských práv jsou vesmírné bytosti, které nestojí o jejich dodržování. Proto jsou všechny materiály, které Vesmírní lidé považují za zprostředkováne mimozemskými bytostmi, volně dostupné na jejich webových stránkách. Negativní reakce médií a státních úřadů považuje za výzvu k dalším aktivitám a vystupování na veřejnosti a neváhá je použít i k propagaci svého učení (Petřicová 2004: 37–42).

Z uvedeného je zřejmé, že kritika je směřována zcela jasně vůči stávajícímu stavu lidské civilizace, vůči sociokulturnímu uspořádání a budoucnost lidstva je spatřována v morálně i technologicky vysoce vyspělých mimozemských civilizacích.

5.5. *Shrnutí*

Lze vidět, že porušovat zákon mohou nejrůznější náboženské skupiny, avšak reálné riziko představují spíše menší skupinky žijící v izolovanosti, o nichž se svět dozví až při výskytu nějakého závažného problému. U Svědků Jehovových existovalo nebezpečí, že by se mohli snažit uspíšit očekávaný konec světa, avšak v poslední době se přeorientovali i na další téma. Vypadá to, že i Vesmírní lidé, kteří lavírovali proti sociálnímu řádu a očekávali záchrannu z vesmíru, se zaměřili spíše na petice (např. za zrušení peněz). Nebezpečí však tkví v tom, že se stále vynořují nové a nové skupiny, které jsou malé, ale díky své izolovanosti a nekontrolovatelnosti mohou být o to více nebezpečné (to je právě vidět na skupinách odštěpených od Hnutí Grálu).

6. *Aktéři politiky vůči nebezpečným sektám*

Politika proti náboženskému extremismu může být v ČR zabezpečována na dvou úrovních, na státní, kde jsou hlavními aktéry Ministerstvo vnitra, Ministerstvo kultury, Policie ČR a orgány podílející se na tvorbě legislativy umožňující registraci náboženských společností. Druhou úrovni jsou nestátní aktéři, kterými jsou nevládní organizace. Na mezinárodní úrovni oficiální politika ani spolupráce k řešení náboženského extremismu neprobíhá.

Do roku 1999 řadil stát otázku nebezpečnosti sekt mezi zprávy Ministerstva vnitra O postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin a o aktivitách extremistických uskupení na území České republiky. Následně již nejsou náboženské skupiny do dokumentů Ministerstva vnitra

o extremismu zahrnovány. Opětovně se odkaz na náboženské skupiny v souvislosti s extremismem objevuje až v roce 2007, a to v agendě preventivních aktivit v rámci Ministerstva kultury.

6.1. Státní aktéři

Mezi státní aktéry lze zařadit, jak již bylo uvedeno, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo kultury, Policii ČR a zákonodárné orgány podílející se na tvorbě zákonů a tím na vytváření legislativního prostředí, v jehož intencích se náboženské společnosti pohybují.

a) Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra je jedním z nejdůležitějších státních aktérů politiky proti náboženskému extremismu, protože je ústředním orgánem státní správy pro vnitřní záležitosti a vnitřní pořádek. Díky tomu do jeho kompetencí spadá politika proti extremismu, a tím i politika proti náboženskému extremismu, v jehož rámci je kladen důraz na monitoring náboženských skupin, který zajišťuje Policie České republiky.

Ministerstvo vnitra také každoročně vydává informace o problematice extremismu na území ČR, ve kterých se až do roku 1999 uvádí, že sekty a pseudonáboženské organizace na našem území sice působí, ale nebyla zjištěna jejich prokazatelná trestná činnost. Přes tuto skutečnost zpráva říká, že je nezbytně nutné brát v potaz ohrožení státu spjatá s existencí NNH, protože „*ze zpravodajského hlediska by mohly být sekty nebezpečné tehdy, působila-li by jejich činnost proti základům státu. Z policejního hlediska je destruktivní taková sektá, jejíž činy jsou v rozporu s trestním zákonem*“.

Zpráva dále považuje za nejzávažnější rizika působená sektami infiltraci jejich členů do státních struktur včetně ozbrojených složek státu. Další riziko je zpravodajskými složkami vyhodnoceno u skupin, které jsou přesvědčeny o svém poslání. Ovšem jak autoři zprávy konstatují, tak nejnebezpečnější jsou ta ohrožení, která přicházejí od malých skupin, které předtím nebyly zaznamenány jako možná hrozba. Riziko představují i některé eschatologické skupiny, které mohou sáhnout k násilným akcím, aby uskutečnily a uspíšily vyplnění svých proroctví (tamtéž). Zpráva si je však vědoma, že množství sekt se vůbec nezviditelněuje a žije na odlehлých místech. O činnosti takovýchto společností se bezpečnostní složky dovídají až

na základě trestních oznámení postižených či jejich příbuzných, anebo na základě vlastních informací plynoucích z místních a osobních znalostí.

Další zprávy se však již náboženským extremismem nezabývají, vyvstává zde tedy otázka, zda je to z důvodu irelevantnosti sekt jako bezpečnostní hrozby? Opětovně jsou náboženské společnosti zmíněny až v roce 2007.

b) Ministerstvo kultury

Legální vznik a působení náboženských společností umožňuje právě Ministerstvo kultury registrací subjektů, pro které jsou negativně vymezeny podmínky zákona. Základním požadavkem pro vznik registrace je respektování ústavního pořádku, suverenity a právního řádu České republiky. Chmelík upozorňuje na to, že v české veřejnosti je rozšířeno přesvědčení, že registrace je i zárukou kvality a nezávadnosti (Chmelík 2003).

Církve a náboženské skupiny byly rovněž poprvé uváděny ve zprávě o problematice extremismu v roce 2007 v agendě preventivních akcí Ministerstva kultury v rámci jeho agendy registrace církví a náboženských společností a evidence církevních právnických osob. Ve zprávě se uvádí, že nebyly zaznamenány žádné problémy s extremistickými či rasistickými projevy registrovaných či evidovaných subjektů nebo jejich představitelů. Byly zaregistrovány nové náboženské subjekty, přičemž bylo zjištěno, že splňují všechny zákonem stanovené požadavky a nebyly zjištěny žádné extremistické, xenofobní, rasistické či jiné nebezpečné projevy těchto církví a náboženských společností.¹⁰

Ministerstvo kultury však nemá kompetence sledovat činnost neregistrovaných náboženských skupin. Není oprávněno monitorovat ani činnost registrovaných církví a náboženských společností. Je však povinno reagovat na podněty, které by dokládaly jejich nebezpečnou a protizákonnou činnost, a to nejprve výzvou k jejímu odstranění. Jestliže však i nadále církev nebo náboženská společnost v takové činnosti pokračuje, Ministerstvo kultury zahájí řízení o zrušení registrace. To však samozřejmě nemůže postihnout neregistrované církve.

¹⁰ Více k této kapitole viz. <http://www.mkcr.cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/default.htm>

c) Legislativa a právní aspekty

Další aktér politiky, který nastavuje legální prostředí pro vznik a výskyt náboženských společností, je legislativa, protože mezi základní demokratické principy patří ochrana lidských práv souvisejících s právy náboženskými. V České republice zaštiťuje náboženskou svobodu především Ústava, Listina základních práv a svobod a zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání, postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech).¹¹

Základním požadavkem pro vznik a působení církví a náboženských společností je respektování ústavního pořádku, suverenity a právního řádu ČR a dále respektování všech práv a svobod občanů zaručených LZPS. Církve a náboženské společnosti tak působí pouze na základě Ústavy a LZPS. Registrace jim dává pouze výhody navíc (nárok na státní příspěvek, působení v institucích aj.).

Zákon č. 3/2002 Sb. usiluje o ztížení oficiálního uznání nových náboženských subjektů. Census 300 osob hlásících se k nové církvi by totiž mohl způsobit pronikání mnoha (i nedůvěryhodných) subjektů mezi státem uznané církve. Proto negativně vymezuje podmínky působení církví a náboženských společností. K ochraně společnosti před sektami slouží zejména ustanovení § 5 zákona č. 3/2002 Sb., které stanoví podmínky zabraňující působení nebezpečných náboženských skupin snažících se manipulovat s lidmi, vyvíjet na ně nátlak, využívat jejich slabostí a závislosti. Dále nesmí narušovat přirozené sociální vazby, svobodný rozvoj nezletilých a jejich právo na vzdělání a zdravotní péči apod.

Podmínky uvedené v ustanovení § 5 jsou závazné nejen pro registrované subjekty, ale i pro náboženská společenství, která na Ministerstvu kultury registrována nejsou.¹² Z důvodu bezpečnosti a státní suverenity je rovněž požadováno, aby církve a náboženské společnosti neutajovaly organizační strukturu a vazby na své zahraniční složky. Nebezpečí zneužití státní záruky z povědního tajemství se zákon snaží čelit požadavkem, aby nové subjekty dokázaly, že praxe mlčenlivosti duchovních je tradiční součástí učení církve nejméně padesát let. Avšak

¹¹ Zákony týkající se registrace náboženských společností jsou čerpány z oficiálních stránek ministerstva kultury www.mkcr.cz a poslanecké sněmovny www.psp.cz

¹² Více viz. Informace o problematice extremismu na území České republiky roce 2007. dostupné online: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html#extrem>.

S. Přibyl upozorňuje, že „...účinnost zákona, který má chránit občany před nábožensky motivovanou manipulací, se pozná až v praxi“ (Přibyl 2004: 112).

Zvláštností procesu registrace je jeho dvoustupňovost, kdy první stupeň neumožňuje tolík práv. K založení církve nebo náboženské skupiny sice stačí podpis 300 dospělých občanů České republiky (či cizinců s trvalým pobytom v ČR), avšak až po deseti letech mohou zažádat o registraci druhého stupně. Podmínkou je, aby počet stoupenců dosáhl 0,1% počtu obyvatel. Proto se náboženské společnosti častokrát registrují jako občanská sdružení, nemají totiž šanci na zisk potřebného počtu členů. Pokud získají plnou registraci, mají právo na státní podporu a smí působit ve veřejné sféře - vykonávat duchovní službu armádě, nemocnicích a ve vlastních školách a dalších institucích.¹³

V České republice je v současnosti (k 19. 9. 2008 - poslední aktualizace MK) zaregistrováno 30 církví¹⁴ a náboženských společností. Je zřejmé, že stanovené podmínky pro nové subjekty jsou obtížné. Doposud totiž pouze čtyři církve a náboženské společnosti získaly oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv (Přibyl 2004: 116).

Postavení NNH je rovněž ovlivněno poměrně velkou netolerancí společnosti vůči odlišnostem. V tomto ohledu má stát sehrávat neutrálního garanta náboženských svobod, vždyť z jeho principů vyplývá ochrana svobody vyznání a náboženských menšin (Lužný 1997: 148).

d) Policie České republiky

¹³ Více viz zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech).

¹⁴ V abecedním pořadí: Apoštolská církev, Bratrská jednota baptistů, Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev československá husitská, Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů (mormoni), Církev Křesťanská společenství, Církev řeckokatolická, Církev římskokatolická, Církev živého Boha, Česká hinduistická náboženská společnost, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev a. v. v ČR, Evangelická církev metodistická, Federace židovských obcí v ČR, Jednota bratrská, Křesťanské sbory, Luterská evangelická církev a. v. v ČR; Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna, Náboženská společnost českých unitářů, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi, Novoapoštolská církev, Obec křesťanů v České republice, Pravoslavná církev v českých zemích, Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice, Slezská církev evangelická a. v., Starokatolická církev v ČR, Ústředí muslimských obcí a Víšma Nirmala Dharma.

V České republice neexistuje samostatné pracoviště či vyčleněná skupina zabývající se problematikou sekt a jejich potencionálních hrozob. Aktuální problémy řeší kriminální policie dané oblasti, či regionu. Policie na pokyn Ministerstva vnitra či Policejního prezidia provádí pouze monitoring vybrané skupiny (např. Boží děti) a sleduje, zda nedochází k porušování zákonů. Při dalším řešení těchto případů je totiž problematické obviňování z trestných činů a jejich dokazovaní podezřelým osobám z důvodu neexistence paragrafů, které by tuto problematiku řešily. Podezřelé osoby jsou pak obviňovány ze zástupných trestných činů (omezování osobní svobody, vydírání, narušování mravní výchovy mládeže, aj.). I Zeman přiznává, že policie je svým způsobem bezmocná, protože většina těchto uskupení není dle platných zákonů nijak pro společnost nebezpečná (Zeman 2000).¹⁵

Policisté zabývající se nebezpečnými sektami spolupracují s Ministerstvem kultury a se Společností pro studium sekt a nových náboženských směrů, která se dlouhodobě zabývá monitorováním a sledováním údajných sekt a NNH. Policie rovněž provádí monitoring a sleduje, zda nedochází k porušování zákonů. Předmětem zájmu však nikdy není sekta jako skupina (neexistuje kolektivní odpovědnost), ale jedinec (člen), který spáchal trestný čin. Sektu proto nelze stíhat jako celek a není ani možné ji zakázat (Dvořáček 1998). Policie je zde tedy v obtížné situaci. Jedinec totiž vstupuje do sekty dobrovolně a vše činí ze své svobodné vůle. Je proto těžké získat svědky, kteří by dosvědčili opak. Role policie je tedy spíše preventivní, neboť se jejich sledováním snaží předejít porušování zákonů.¹⁶

6.2. Nestátní aktéři

Sledováním sekt se dlouhodobě zabývají i nestátní aktéři, kteří reagovali na jejich rozšiřování ve společnosti. Tento trend je obecně nazýván antikultovní hnutí. S pluralizací společnosti totiž došlo i k pluralizaci církví. Zákonem zaručená náboženská svoboda umožnila působení i církví a NNH, které do té doby nemohly veřejně působit. To vyvolalo u tradičních a již etablovaných církví (do té doby konkurenčních) snahu o spolupráci, která se netýkala pouze společného postupu proti novým náboženským hnutím. Nová (pluralitní) situace

¹⁵ Zde je jistě zajímavý případ Immanuelitů, kolem nichž bylo několik pochybných machinací, lidé se pod vlivem Dvorského učení vzdávali majetku, který mu odevzdávali, dále nutil vyloučené členy své sekty k sebevraždě, přesto byl obviněn pouze na základě § 217 tr. z. za neposílání dětí do školy. Dnes je jeho místo pobytu známé a přesto nebyl zatčen, i když se stále na jeho osobu vztahuje mezinárodní zatykač.

¹⁶ Některé informace byly konzultovány s npor. Ing. J. H., který si nepřál být jmenován.

přinesla i nové podmínky, jimž bylo snazší čelit společným postupem. Nicméně to platí i o NNH, která společně čelila antikultovnímu hnutí (Berger 1990: 141-142).

Antikultovní hnutí je široký proud aktivit kritizujících nová náboženská hnutí z různých pozic. Cílem těchto skupin je varovat ostatní před nebezpečím, které představují nové kulty, a volají po jejich větší kontrole ze strany státu. Podle Lužného se štěpí na ty, kdo v nich vidí působení satana (náboženský proud), a na ty, kdo v nich vidí patologii (sekulárně-racionalistický proud). V obou pohledech je tedy přítomna zaujatost a hodnocení. Podle Lužného však neodpovídá charakter a cíl antikultovního hnutí vědeckému diskursu, jde spíše o spojení vědecké terminologie s ideologicko-náboženskou orientací a využíváním strachu z neznámého. Proto zpochybňuje argumentaci antikultovního hnutí a upozorňuje na jeho nebezpečnost, protože se snaží bojovat proti rozmanitosti náboženského života, vytváří obraz sekt na veřejnosti, aspiruje na funkci hlídce a ve snaze posílit svou legitimitu zneužívá jazyk vědy (Lužný 1997: 132-144).

a) Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů

V ČR došlo ke vzniku organizované formy antikultovního hnutí, kterou představuje *Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů*, jejímiž hlavními představiteli jsou P. Remeš, T. Novotný a Z. Vojtíšek, kteří mají blízko ke křesťanskému pohledu na svět (Vojtíšek je někdejší ředitel křesťanského nakladatelství Oliva, Remeš je pastorační terapeut v psychiatrické léčebně, Novotný přednáší na Husitské teologické fakultě UK). Společnost vznikla v roce 1993, kdy se transformovala z organizace Exodus spjaté s vydavatelstvím a časopisem Dingir. Společnost má značnou publikační činnost a opětovně se objevuje v médiích jako odborník na problematiku nových náboženských hnutí a sekt. Cílem Společnosti je studium náboženských skupin a směrů, které se začaly na našem území objevovat po roce 1989, a informovat o nich veřejnost (sekty.cz). Dalšími cíli je pořádání přednášek, seminářů, provozování knihovny, publikační a poradenská činnost aj. Termín sekta je v materiálech Společnosti používán pro náboženská sdružení, která manipulují či omezují své členy. Přesto však není společnost názorově jednolitým uskupením, tudíž lze např. v časopise Dingir nalézt vedle takřka antikultovní rétoriky i velké množství nehodnotících příspěvků.

Proti Společnosti se postavilo *Sdružení za náboženskou svobodu*, které vzniklo ve stejném roce a chápalo svou činnost jako obranu právě proti nejrůznějším „sektobijcům“ a

poukazovalo na cílenou manipulaci veřejného mínění v neprospěch malých náboženských skupin a na nebezpečí jejich kriminalizace.

Antikultovní hnutí má odezvu a prostor i v médiích, vždyť problematika sekt je s novými kauzami stále přitažlivým tématem. Média jsou tak k NNH většinou nedůvěřivá, na druhé straně jim však mohou zabránit v nelegální či násilné činnosti, či upozornit na jejich praktiky, jak je to i vidět na kauzách z poslední doby. Novináři však vyhledávají spíše extrémní názory, mj. z důvodu časové náročnosti objektivního zkoumání. Senzační odhalení a přisuzování sektářského charakteru však přispívá k šíření negativních stereotypů a předsudků (Petřicová 2004: 7).

b) Katolická církev

Rozmach sekt a NNH vedl i katolickou církev ke snaze o definování oficiálního postoje vůči těmto skupinám. Přestože již bylo vydáno několik pastoračních dokumentů, není náboženský (katolický) proud antikultovního hnutí jednotný. V rámci církve je možné definovat tři základní přístupy: religionistický (zkoumá NNH z hlediska dějin náboženství a zajímají ho souvislosti s náboženskými fenomény v historii), pastorační (zajímá se o vliv sekt na život věřících i nevěřících a o otázky péče o ty, kdo do sekt odcházejí nebo se z nich vracejí) a bojovný (realizuje se v boji proti sektám, varováním před sektami a má někdy v sektě náhradní cíl či motiv své existence) (Opatrný).

V roce 1986 byl sice vydán stěžejní dokument „Fenomén sekt a nových náboženských hnutí jako pastorační výzva“, který zastřešuje předchozí. Nicméně ani tento dokument není oficiální „protisektářský“ celocírkevní dokument na úrovni encykliky. Dokument s oficiálním stanoviskem Vatikánu doposud nebyl vydán, proto spíše lze charakterizovat základní postoje katolické církve, které se uplatňují v polooficiálních a oficiálních dokumentech. Působení sekt a NNH je označeno za pastorační a teologickou výzvu pro katolickou církev, která by měla vést k novým formám pastorace. Dále jsou zde analyzovány důvody vzniku a rozšíření těchto skupin a potažmo i hledání důvodů selhání katolické církve při oslovování nevěřících. Církev sama přiznává, že některým svým jednáním (např. doktrinálním relativismem, vlažností v pastorační péči aj.) sama otevírá cestu k šíření sekt, jejich praktickému ospravedlnění, čímž dále umožňuje jejich rozmach (Gallagher 1997: 5–7, 37). Opatrný však vnímá katolickou

církev jako sebevědomou instituci, která si je jistá svou dvoutisíciletou historií, a proto není akutně sektami ohrožena (Opatrný).

Odpověď katolické církve na šíření NNH není tedy i přes mnohé dokumenty a pastýřské listy jednotlivých biskupů jednoznačná, neboť se necítí sama ohrožena. Odpověď katolické církve nemůže být jednotná rovněž z toho důvodu, že se sekty samy častokrát velice liší. Přesto však církev cítí starost o sobě svěřené. Lze tedy vysledovat její ambivalentní postoj, která se na jedné straně kloní k výkladu, že NNH poukazují na fakt, že existují duchovní potřeby, které sama (a další zavedené církve) nepochopila a neumí na ně odpovědět. Na druhé straně však nelibě vidí účast mnohých na životě těchto skupin, které je odvádějí od pravé spásy.

V tomto kontextu je nutno uvést, že sektářské chování se může vyskytnout i uvnitř katolické církve. I zde může existovat sektářské chování jednotlivců, skupin či společenství, či skupina nebo společenství může vykazovat některé rysy charakteristické pro sekty. Sektářské skupiny představují v katolické církvi nebezpečí pro jedince, někdy i pro farnost, nejsou však problémem celé církve, což by mělo zabránit dvěma extrémům, kterými jsou na jedné straně přehlízení těchto jevů (důsledkem může být nedostatečná ochrana potenciálních obětí), nebo velká nervozita nad existencí těchto jevů na straně druhé (z ní pramenící bojovnost ve smyslu všem podobným excesům zabránit).

V katolické církvi je možné rozlišit tři druhy sektářství, a to guruismus - vůdce, který (zpočátku) hlásá zcela ortodoxní nauku, se ponenáhlu stává nekontrolovatelným a nekritizovatelným manipulátorem. Taková skupina pak sice stále věří a hlásá zcela ortodoxní nauku, slaví svátosti a formálně uznává autoritu v církvi, de facto se jí však neřídí. Dalším typem je skupina s podobně silným jedincem v čele a s náročným, výrazně profilovaným programem, která sice nehlásá herezi ani oddělení od ostatních, ale svým způsobem to dělá. Např. nejen preferuje, ale i redukuje ve svém stylu křesťanský život na jednu jeho složku (např. evangelizaci). To vede k jednostrannosti křesťanského života nepřipouštějící jiný styl, než svůj vlastní. Poslední skupinou jsou společenství kolem vizionářů či lidí s mesiánskými ambicemi. Jsou závislí na nějaké osobě, mající údajně zjevení. Tyto skupiny mívaly některé zvláštnosti buď v osobní zbožnosti, nebo v liturgii, mají gnostický či mesiánský komplex. Tedy buď se považují za „lépe ve víře informované“, vizionáře, nebo za jakýsi vyvolený zbytek opravdových a pravých. (Opatrný)

Důležitým termínem politiky katolické církve vůči jiným církvím a náboženským společnostem je ekumenismus. Ten však dle církevních představitelů vyžaduje důslednost ve vlastní víře. Ekumenismus musí vyplývat ze zakotvenosti v základních pravdách víry, přičemž nesmí ohrozit dialog. Mezináboženský dialog je v pojetí 2. vatikánského koncilu spojen s evangelizačním posláním církve a musí se opírat o pravdy, které tato víra vyjadřuje (Gallagher 1997: 38). Opatrný považuje katolické postoje vůči NNH za religionisticko-pastorační, usilující o komunikaci, avšak dodává, že ve většině případů jsou s křesťanstvím neslučitelné (Opatrný).

7. Sekuritizace sekt

Sekuritizace je dynamickým procesem sociálního konstruování hrozeb a rizik, kdy se určité téma stává tématem bezpečnostním, a to ne na základě skutečně existujícího nebezpečí, ale protože je jako hrozba prezentováno a tato prezentace je obecně přijata. Jde tedy o subjektivistický přístup (Waisová 2005: 91). Eichler pak definuje sekuritizaci jako „*intersubjektivní proces, který se odvíjí od vyhodnocování bezpečnostních hrozeb, pro jejichž definování mají různé státy rozdílné prahy. Sekuritizaci můžeme charakterizovat jako samoreferenční proces, přičemž hrozba ve skutečnosti ani nemusí existovat nebo nemusí být příliš naléhavá. Stačí, když nějaký problém je jako bezpečnostní hrozba prezentován tak dlouho, až se s takovým náhledem ztotožní většina společnosti*“ (Eichler 2002: 100–101).

V oblasti sekuritizace můžeme sekty a náboženské společnosti hodnotit ze dvou hledisek: nejprve analyzovat, zda jsou relevantní bezpečnostní hrozbou, a pokud bude odpověď kladná, tak zhodnotit jejich nebezpečnost (jaká přináší bezpečnostní rizika). Druhým hlediskem, kterým bude na sekty pohlédnuto, bude fenomén sekt jako referenční objekt.

7.1. Nebezpečnost sekt a nových náboženských hnutí

Otázkou zůstává, zda jsou sekty relevantní bezpečnostní hrozbou, a pokud ano, tak vůči komu? K čemu se vlastně bezpečnostní hrozby vztahují, co chceme (které hodnoty) před hrozbami sekuritizovat? V intencích sekt a náboženských společností jsou to hodnoty jako lidský život, fyzické i psychické zdraví, veřejný pořádek, majetek, vzdělání, dodržování právního řádu aj., neboť konflikt mezi většinovou společností (jejími normami a zavedenými

institucemi) a novým náboženským hnutím, které proti ní vystupuje, je logickým zdrojem napětí. Mnohdy však jde spíše o nepřipravenost a netoleranci většinové společnosti, zřídkakdy o odůvodněné znepokojení nad praktikami NNH. Ty budí pozornost zejména díky odlišnému životnímu stylu, který je často spojen s odmítnutím obecně uznávaných hodnot. Alternativy k běžným hodnotám zahrnují i tendence ke komunitnímu životu, nejrůznější dietetické předpisy či formální odlišení se od okolní společnosti, např. oblečením ap.

Důvodem dalších kontroverzí je financování těchto subjektů. Některé skupiny totiž požadují od svých členů odevzdání majetku (to bývá podepřeno pasážemi z Nového zákona popisujícími ranou církev). Další skupiny si zajišťují prostředky na svoji činnost prodejem drobných předmětů (květin či svíček nebo knih s náboženskou tématikou - Hare Kršna), jiní se věnují žebrotě. Jak však upozorňuje Dvořáček, existují i případy (Rodina) dobročinné prostituce, kdy se členky sekty prodávají, čímž jednak vydělávají pro ostatní a jednak se snaží získat přes sex další jedince do svých řad (Dvořáček 1998).

Vojtíšek poukazuje na nebezpečnost sekt ve dvou základních rovinách. První se může objevit v souvislosti s vývojem náboženské skupiny (nebezpečí sekt) a druhá se týká jednotlivce, který je ve vztahu nekritické závislosti (nebezpečí sektářství). Sekta totiž nemusí být nebezpečná pouze většinové společnosti a působit hromadné riziko (jako např. útok jedovatým plyнем v japonském metru), může však být nebezpečná i sama sobě, kdy frustrace z tohoto světa a očekávání lepšího se stane motivem k předčasnemu odchodu. Nebezpečí sektářství (uvádění do závislosti na vůdci a jeho skupině) je individuální a méně destruktivní pro společnost. Destruováno je totiž především svobodné myšlení, autentické prožívání a přirozené vztahy (Vojtíšek 2003: 49-50).

Psychická manipulace zneužívající přirozených potřeb jedince, jeho momentální situace, jeho náboženskosti či sugestibility vede k nepozorované ztrátě svobody a k těžko zrušitelné závislosti (na sektě a jejím vůdci). Další nebezpečí se týká popření obecně uznávaných kulturních hodnot a obecně uznávané kultury života, což má za následek hluboké odcizení rodinných, přátelských, pracovních i kulturních vazeb (Opatrný). Závislost může mít i vážnější důsledky, a to, když se celá skupina závislých na vůli jednoho stane nebezpečnou pro své okolí a sama pro sebe. Velmi vážné důsledky mohou mít i výzvy k nerespektování zákonů a odmítání lékařské péče (Svědkové Jehovovi, léčitelé aj.), či pracovní a finanční vykořistování (s obojím se setkáme v kauze týrání seniorek), což může hraničit až s trestným činem.

Nebezpečnost sekt a NNH tedy spočívá především v jejich vlivu na psychiku člověka. Proto bývají mnohdy označovány za totalitní náboženské skupiny, neboť mohou narušit individuální identitu člověka, kterého se snaží mentálně naprogramovat (Remeš 2003: 42). Proto jsou i předmětem zájmu Policie ČR. Náboženské sekty jsou řazeny pod politologický termín extremismus - ve smyslu střechového termínu pro všechny zastánce antisystémových názorů. Policie však sama přiznává, že většina sledovaných sekt působících na našem území není dle platných zákonů nebezpečná. Zatím byl většinou aplikován § 217 tr. zák. o povinné školní docházce a mravním ohrožení mládeže. Jiné je to s jedinci hlásícími se k satanismu. Ten není jednotným proudem, a pokud se někdo při trestném činu odvolává na příkaz Satana, nelze to ověřit.¹⁷ Vyznavači satanismu se většinou dopouštějí trestného činu výtržnictví, poškozování cizí věci či vyhrožování.¹⁸

V ČR jsou z poslední doby mediálně známé dva případy týrání, v jejichž pozadí je spatřována seka.¹⁹ Avšak religionista Václavík v rozhovoru pro MF Dnes uvádí, že neví o žádné sektářské skupině na našem území, která by týrala programově, nemůže však vyloučit, že v nějaké náboženské skupině fyzické mučení existuje. To však přičítá spíše patologickému chování jednotlivého člena skupiny (Václavík 2008). Do konfliktu se zákonem se však dostávají i „zavedenější skupiny“ např. Svědkové Jehovovi odmítnutím lékařské pomoci, konkrétně bráněním transfúze krve ohroženému dítěti, což může být klasifikováno jako trestný čin zanedbání povinné péče nebo porušení práva na ochranu zdraví – zabraňují nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám.

Policie rovněž monitoruje sektu Rodina (známá i jako Boží děti), která si na Benešovsku pronajala bývalou školku. Zakladatel Berg totiž hlásá, že sex je možno provozovat i s pětiletými. Pokud by se takové jednání prokázalo, je to z právního hlediska narušování mravní výchovy, zneužívání dětí aj. Policii zajímá rovněž pravidelná školní docházka dětí, neboť sekta požaduje domácí výuku, a to i pro 2. stupeň ZŠ, což zatím české zákony neumožňuje (Dvořáček 1998).

¹⁷ Najdou se pachatelé, kteří se hlásí k inspiraci Satanem, přičemž policie nemůže doložit, zda se jedná o úcelovou obhajobu, anebo o skutečné ovlivnění satanistickým učením. V současné době se ve výkonu trestu nachází pachatel dvojnásobné vraždy, který jako motiv svého činu uvedl právě příkaz Satana. Dále je znám případ, kdy muž pod pohrůžkou užití zbraně přinutil dvojici mladých, aby před ním v bunkru souložili - opět prý z vůle dáblovky (Dvořáček 1998).

¹⁸ Např. rozesílali výhrůžné dopisy křesťanským (katolickým) duchovním (Zeman 2000: 13).

¹⁹ Jedná se o kauzu Kuřim, kde se odborníci domnívají, že za týráním stojí náboženská seka vytvořená Josefem Škrlou, a kauzu týrání seniorek hladem a prací, přičemž tyranem je Jiří Adam, který vedl skupinu vycházející z Hnutí Grálu.

Obecně se tedy dá shrnout, že nebezpečí sekt lze nalézt ve třech oblastech. První je ta, když je skupina ve výrazném konfliktu se svým okolím. Díky negativnímu postoji okolí se deviantní skupina může stát ještě deviantnější. Ve většině případů je násilí výsledkem interakce mezi skupinou a okolím. Druhá kategorie nebezpečných je ta, kdy je skupina v krizi z důvodu nenaplněného očekávání, z důvodu výrazného úbytku členů apod. Tato krize totiž může být interpretována eschatologicky jako projev blížící se obecné katastrofy, což členy semkne kolem skupinové autority. Třetím důvodem je totalitní vedení skupiny, kdy jedinec je ve skupině pouhým objektem moci totalitního vůdce. Ovšem někteří tam řadí i charakteristiku skupiny očekávající brzký konec světa (Introvigne 2002: 2-3).

I přes uvedené hrozby a rizika pravděpodobně v nejbližší době nehrozí akutní ohrožení společnosti jako celku ze strany sekt a nových náboženských hnutí; proto je možné konstatovat, že nejsou sekuritizovaným tématem.

7.2. *Sekty jako referenční objekt*

Přestože nebezpečí sekt existuje a bylo zde představeno, a i když některé sekty a NNH vykazují jisté podobnosti, není možné na jejich základě vytvořit profil „nebezpečné (teroristické) sekty“, který by byl aplikovatelný na všechny náboženské skupiny nebo události ve snaze o legitimizaci či delegitimizaci náboženství. Přestože mediálně známé kauzy poslední doby vyvolaly až hysterii ve společnosti, tak se nabízí otázka, zda lze na náboženské společnosti nahlížet nejen jako na hrozbu, ale i jako na ohrožený fenomén.

Z. Vojtíšek totiž upozorňuje, že přiřazení některé skupiny k termínu sekta může znamenat její poškození a skandalizaci a automaticky vede k nejrůznějším nařčením (např. z vymývání mozků), což s sebou může nést i právní důsledky (Vojtíšek 2004: 113). Může totiž jít o ohrožení dobré pověsti či narušení rodinných a jiných sociálních vazeb. Zmatek a nejednoznačnost v definování sekty vede k tomu, že netradiční náboženské společnosti, které by mohly být přínosem pro ostatní, jsou devalvovány připisováním nebezpečného nebo dokonce zločinného charakteru, což by následně mohlo být úrodnou půdou pro útlak náboženských menšin. Termín sekta se totiž stal negativní nálepou, která vede k podezírání a degradaci a je používán i k označování nepohodlných náboženských skupin (Štampach 2001).

Avšak nelze doložit případy, že by docházelo k porušování Ústavy a práva na svobodné náboženské vyznání, proto není možné tvrdit, že by náboženské společnosti byly v existenčním ohrožení ze strany státu. Proto jistě nelze sekty považovat za referenční objekt sekuritizace.

8. Závěr

Rozmach nových náboženských hnutí po roce 1989 přinesl pluralismus náboženské scény do společnosti, která se musela s novou situací vypořádat. V mnohých vzbudila nová náboženská situace strach (podporovaný i médií a antikultovním hnutím), v jiných naopak probudila zájem o nové směry religiozity. S novou situací se musel vypořádat i stát, který je na jedné straně garantem náboženské svobody, avšak na druhé straně má chránit občany před působením nebezpečných sekt. Na působení nových kultů musela hledat odpověď i největší církev v ČR - římskokatolická, která přestože nebyla připravena na přechod do nové situace, ve které se ocitla v konkurenčním prostředí o vliv ve společnosti, si udržela dominantní postavení mezi ostatními náboženskými kulty.

Z uvedeného analýzy je zřejmé, že některá náboženská hnutí nerespektují logiku a organizační formy dominantního sociálního rádu, čehož logickým vyústěním jsou konflikty vznikající mezi nimi a většinovou společností. Přestože hromadné vraždy či sebevraždy nejsou v České republice na denním pořádku, nelze předpokládat, že se nevyskytnou, neboť zejména v poslední době se objevilo několik kauz, v jejichž pozadí jsou spatřovány sektářské kořeny a které překvapily svou brutalitou. Lze tak dojít k závěru, že sektářské nebezpečí sice existuje, to však neznamená, že se vyskytují pouze podezřelé náboženské skupiny, které zneužívají důvěru lidí, které chtějí ostatní manipulovat a které jsou nesnášenlivé. Otázkou totiž zůstává, zda páchané násilí a trestná činnost jsou páchány na příkaz sekty a jejího vůdce, či zda pachatelé jednali na vlastní pěst.

V textu bylo rovněž naznačeno, že nebezpečí tkví i v tom, že stále vznikají nové skupiny, které procházejí bouřlivým vývojem, kdy se z radikálních uskupení pozvolna stávají buď respektované skupiny (např. scientologie, Svědkové Jehovovi), či naopak se stanou bezvýznamnými. Je nutno zdůraznit, že není nic nebezpečného na vzniku NNH, avšak je třeba chránit občany a společnost před jejich extremistickou radikalizací (ať už z jakéhokoliv důvodu), která může vést k potenciálnímu nebezpečí.

Zatím však není možné stanovit kategorie hrozeb pro vnitřní bezpečnost České republiky. Důvodem je neznámý počet osob hlásících se k jednotlivým náboženským skupinám, a tak je nemožné s určitostí definovat jejich případný extremistický potenciál. Avšak jak již bylo uvedeno, možnými hrozbami ze strany sekt a NNH jsou vraždy a sebevraždy, zneužívání a týrání dětí, šíření násilí a náboženské netolerance. Za zvážení stojí i pronikání do státních úřadů a napojení na extremismus.

Závěrem lze tedy shrnout, že v ČR existují hrozby, které by mohly vést k ohrožení bezpečnosti. První je radikalizace náboženské společnosti, a to z jakéhokoliv vnitřního či vnějšího faktoru, kdy členové sekty dostanou příkaz od vůdce k páchání trestné činnosti. Druhá bezpečnostní hrozba je přítomna v jednotlivci, který pod vlivem sekty (např. jejího učení) začne z vlastní iniciativy páchat trestnou činnost (násilnosti, poškozování cizího majetku nebo dokonce teroristické útoky). Nebezpečné sekty a náboženské společnosti tedy existují i v České republice, zatím jsou však nebezpečné pouze dovnitř - tedy svým vlastním členům a sympatizantům. Některé sekty se však v budoucnu mohou stát hrozbou i pro společnost.

Sekty jsou bezpečnostní hrozbou, avšak stát nemá proti jejich působení účinné mechanismy. Prozatím je jeho role spíše pasivní, neboť nebezpečí sekt nijak výrazně neovlivnilo sekuritizaci ČR. Ovšem s objevením kauz poslední doby a poté, co o sobě opětovně dává vědět samozvaný mesiáš Parsifal Imanuel, se nabízí otázka, zda by stát neměl svou politiku vůči sektám přehodnotit a postupovat razantněji, ovšem s vědomím zachování rovnosti náboženských společností před zákonem a s vědomím svobody náboženského vyznání.

Literatura a zdroje:

- BERGER, P.: Vzdálená sláva. Hledání víry v době lehkověrnosti. Brno, Barrister & Principál, 1977.
- DERYNKOVÁ, K.: Politika proti pravicovému extremismu. Diplomová práce, FSS MU, Brno 2006.

- DVOŘÁČEK, J.: Otázky pro... majora JUDr. Jiřího Dvořáčka. Policista, 1998, 8, dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/9808/otazky.html>.
- DVOŘÁKOVÁ, M. – VOJTÍŠEK, Z.: Mesiášství v jasném světle. Sekta Parsifala Imanuela není minulostí. Dingir, 1999, 2.
- EICHLER, J.: Sekuritizace. In. Zeman, P.: Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmu. Brno, Vojenská akademie, Ústav strategických studií, 2000.
- EICHLER, J.: Jak vyhodnocovat bezpečnostní hrozby a rizika dnešního světa. Obrana a strategie, 2004, 2, dostupné z <http://www.defenceandstrategy.eu/>.
- FRANK, L.: Bezpečnostní prostředí České republiky. Obrana a strategie, 2003, 1, dostupné z <http://www.defenceandstrategy.eu/>.
- GALLAGHER, M. (ed.): Sekty a nová náboženská hnutí: dokumenty katolické církve (1986–1994), Praha, Zvon, 1997.
- Chmelík, J.: Sekty. Kriminalistika, 2003, 2, dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_02/chmelik.htm l.
- INTROVIGNE, M.: Slyšet varovný hlas. Dingir, 2002, 4.
- JACKSON, R.: Regime security. In: Collins, A. (ed.): Contemporary security studies. Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 143–163.
- LEDABYL, O.: Politizace a sekuritizace technokultury v ČR. Diplomová práce, FSS MU, Brno.
- LUŽNÝ, D.: Nová náboženská hnutí, MU Brno, 1997.
- LUŽNÝ, D.: Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace, MU Brno, 1999.
- OPATRNÝ, A.: Sekty jako pastorační problém i úkol. Orientace v pastoraci a některé zkušenosti. Dostupné z http://www.knihovna.net/KNIHA/0063_t.htm.
- PETŘICOVÁ, J.: Transformace náboženského terorismu: Reflexe vybraných nových náboženských hnutí, Diplomová práce, FF MU, Brno 2004.
- PŘIBYL, S.: Právní ochrana před novými náboženskými hnutími a destruktivními kulty podle zákona č. 3/2002 Sb. Právník 2004, 5, s. 502-520.
- PŘIBYL, S.: Sekty a právo I., II. Otázky právní ochrany před sektami v minulosti a současnosti. Dingir, 2004, 3, 4, s. 74–75, 110-112.

- REMEŠ, P.: Psychologické aspekty sektářství, In: Konference prevence kriminality. Krnov 2003, s. 40–47.
- SVOBODOVÁ, I.: Kauza Kuřim: stopy vedou dál k šéfovi sekty Škrlovi. Dostupné z www.tyden.cz, ze dne 26. 5. 2008.
- SVOBODOVÁ, I.: Pod bičem novodobého otrokáře. Dostupné z www.tyden.cz, ze dne 1.6. 2008.
- SVOBODOVÁ, I.: Zpověď sektáře Adama: Budovali jsme společné dílo. Dostupné z www.tyden.cz, ze dne 5. 6. 2008.
- ŠTAMPACH, I.: Podle skutků poznáte je... Policista, 1998, 8, dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/9808/otazky.html>
- ŠTAMPACH, I.: Předmluva. In: TYCHO, A: Tak mnoho cest. Časoděj, dostupné z <http://casodej.cz/predmluva.htm>
- Usnesení vlády č. 278 ze dne 7. dubna 1999, dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/cs/rvk/rlp/dokumenty/zpravy/zprava1998.pdf>
- VÁCLAVÍK, D.: V Kuřimi je náboženství jen zástěrka. Rozhovor pro MF Dnes z 27. 2. 2008, dostupné z http://zpravy.idnes.cz/v-kurimi-je-nabozensvi-jen-zasterka-tvrdi-odbornik-na-sekty-p5r-/domaci.asp?c=A080227_112754_domaci_itu
- VOJTÍŠEK, Z.: Náboženství a sekty v ČR. Policista 1998, 8.
- VOJTÍŠEK, Z.: Sekty a extrémné náboženské skupiny – situace u nás. In: Konference prevence kriminality. Krnov 2003, s. 48-55.
- VOJTÍŠEK, Z.: Co se slovem „sekta“? Slovo, které je odborným pojmem i nadávkou. Dingir 2004, 4, s. 113-114.
- VOLNER, Š.: Bezpečnosť, riziká a hrozby 21. storočia. Obrana a strategie 2005, 2.
- WAISOVÁ, Š.: Bezpečnost - vývoj a proměny konceptu. Plzeň, Aleš Čeněk 2005.
- ZEMAN, R.: Role policie v boji proti rasismu a extremismu. In kol.: Role policie v boji proti rasismu a xenofobii, Praha, Ministerstvo vnitra, 2000.
- 13. komnata Mileny Dvorské ze 13. 2. 2008 ČT1, dostupné na www.ceskatelevize.cz
- 168 hodin z 25. 1. 2009 ČT1, dostupné na www.ceskatelevize.cz
- CpoNS Olomouc. Kapitoly: Příčiny vstupu do sekt. Možnosti prevence. <http://www2.webpark.cz/cpons/>
- <http://web.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html#extrem>

- Informace o problematice extremismu na území České republiky dostupné on-line:
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html#extrem>.
- <http://www.icm.cz/sekty-charakteristika>
- <http://www.krev.info/Text/JMEElderCZ.htm>
- http://www.ok.cz/iksp/publikace_ostatni_0.html
- <http://www.propastory.cz/index.php/sekty-a-nova-nabozenska-hnuti>
- <http://www.vecerninebe.estranky.cz/>
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Bezpečnostní strategie České republiky. Dostupné
on line
<http://www.mzv.cz/wwwo/mzy/default.asp?ido=12734&idj=1&amb=1&trid=1&prsl=&pocc1=5>
- Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů: www.sekty.cz
- The Anti . cult Movement: <http://bernie.cncfamily.com/acm.htm>
- Vesmírní lidé: http://www.vesmirnilide.cz/default_c.hrm
- web provozovaný Dvorským: www.imanuel.eu
- www.hnuti.gralu.cz
- www.kriminologie.cz
- www.pribamska.cz/nnh/ant.html
- www.scientologie.cz
- www.straznavez.cz

Ondráčková, D. J.

Sekty a nová náboženská hnutí – bezpečnostní hrozba?

SOUHRN

Extrémistické či nezákonné činy, konané na boží příkaz, plněním boží vůle, či úsilím o spásu lidstva již nejsou výjimečné a zdaleka nejen v problematických oblastech světa. Náboženští extrémisté se mohou vyskytovat i v ČR. Přesto se zde nabízí otázka, zda jsou vůbec z hlediska bezpečnosti náboženské sekty relevantním fenoménem a pokud ano, jak na ně stát, jako na bezpečnostní hrozbu reaguje. Další otázka se tedy přímo nabízí - zda lze

hovořit o sekuritizaci náboženských hnutí v českém prostředí, popřípadě zda jsou sekty referenčním objektem sekuritizace. Text se tak pokouší nalézt odpovědi na výše položené otázky.

Ondráčková, D. J.

Sects and religious movements – security threat?

SUMMARY

Extremist or unlawful acts committed upon God's command, fulfilment of God's will or endeavour to save mankind are no longer uncommon, and by far not only in problematic areas of the world. Religious extremists can occur in the Czech Republic, too. Yet, the question presents itself here, if religious sects are at all a relevant phenomenon from the perspective of security at all, and if so, how the state reacts to them as a security threat. Another question suggests itself therefore – if it is possible to speak about securitization of religious sects in the Czech environment, and if, possibly, religious sects are a referential object of securitization. The text, therefore, represents an attempt at finding answers to the questions asked above.

Ondráčková, D. J.

Sekten und neue religiöse Bewegungen – Bedrohung der Sicherheit?

ZUSAMMENFASSUNG

Extremistische oder gesetzwidrige Taten, die auf Weisung Gottes, durch die Erfüllung des Willens Gottes oder in der Bemühung um die Erlösung der Menschheit, getan werden, sind keine Ausnahme mehr und bei weitem nicht nur in den problematischen Regionen der Welt. Glaubenextremisten kann es auch in der Tschechischen Republik geben. Trotzdem bietet sich die Frage an, ob die religiösen Sekten bezüglich der Sicherheit überhaupt ein relevantes Phänomen sind und wenn ja, wie der Staat auf sie als Bedrohung der Sicherheit reagiert. Die nächste Frage bietet sich unmittelbar an – ob man über die Securitisation der religiösen Bewegungen im tschechischen Milieu sprechen kann, bzw. ob die Sekten ein

Referenzobjekt der Securitisation sind. Der Text versucht unter anderem die Antworten auf die oben gestellten Fragen zu finden.